

Energetická inflace napříč socioekonomickými skupinami v České republice

Filip Mandys

Shrnutí

- Výsledky prezentované v tomto *policy briefu* pocházejí z analýzy dat Statistiky rodinných účtů Českého statistického úřadu (ČSÚ), indexu cen energií ČSÚ, informací o cenách pohonných hmot ČSÚ a údajů Eurostatu.
- Průměrná česká domácnost čelila mezi červnem 2021 a 2022 značnému nárůstu cen energií, a to o 45,2 %. Všechny socioekonomické skupiny čelily podobně velké inflaci energií, přičemž specifická míra této inflace pro jednotlivé skupiny se pohybovala od 43,8 % do 46,3 %. Největšímu procentuálnímu nárůstu cen energií tak čelily osoby samostatně výdělečně činné a domácnosti neúplných rodin.
- V důsledku vysoké energetické inflace přišly všechny domácnosti mezi červnem 2021 a 2022 o významnou část svého disponibilního příjmu. Průměrná domácnost přišla meziročně pouze v důsledku inflace energií o 10 016 Kč na hlavu, což odpovídá v průměru 23 734 Kč na domácnost.
- Jednu z nejvyšších meziročních ztrát disponibilního příjmu zaznamenaly domácnosti v nejmenších obcích (méně než 2 000 osob), a to 30 704 Kč na domácnost. Dále jsou jednou z nejvíce zasažených skupin domácnosti s nejnižšími příjmy. Penzisté a neúplné domácnosti přišli v absolutních číslech o relativně menší část své kupní síly ve srovnání s jinými socioekonomickými skupinami, nicméně vzhledem k jejich nízkým příjmům a celkovému bohatství jsou touto ztrátou zasaženi mnohem silněji.
- Vzhledem k rozdílným dopadům energetické inflace a ztráty disponibilního příjmu na různé socioekonomické skupiny by vládní pomoc měla být spíše zaměřena na nejzranitelnější skupiny, jako jsou domácnosti z malých obcí a domácnosti s nízkými příjmy, než aby se jednalo o plošnou pomoc pro všechny.
- V krátkodobém horizontu se vláda může zaměřit také na inspiraci ke změně chování spotřebitelů pomocí vzdělávacích kampaní nebo kampaní zlepšujících povědomí o snížení spotřeby a účinnějším využívání energie.
- Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu by se vláda měla zaměřit na implementaci hlubších strukturálních změn a poskytnout pobídky ke snížení celkové energetické náročnosti domů a bytů, aby se snížila citlivost domácností na budoucí energetické inflační šoky.

Úvod

Přestože domácnosti přirozeně rozdělují své příjmy do široké škály oblastí spotřeby, výdaje na energie obvykle představují značnou část celkových ročních výdajů domácností. V důsledku toho má jakákoliv změna spotřebitelských cen energií významný dopad na celkové spotřebitelské výdaje. Zatímco výdaje na volnočasové aktivity, jako jsou restaurace, rekreace a kultura,

mohou být v případě vysoké inflace výrazně sníženy, výdaje na energie zahrnují mnoho nutných nákladů (teplo, světlo, příprava jídel atd.), a proto je obvykle nelze bezprostředně výrazně omezit.

Česká republika v současnosti trpí jednou z nejvyšších inflací v Evropě (17,5 % v červenci 2022 vs. 9,8 % v EU /Trading Economics, 2022/), což vede k rychle rostoucím energetickým výdajům

Svémi policy briefs nabízí RILSA stručná shrnutí odborných poznatků a kvalifikovaná doporučení ohledně aktuálních témat sociální politiky.

Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i., (RILSA) je veřejnou výzkumnou institucí provádějící aplikovaný výzkum v oblasti práce a sociálních věcí na regionální, celostátní i mezinárodní úrovni. Vykonává rovněž konzultantskou činnost, organizuje konference a vydává odborné publikace.

domácností a poklesu disponibilního příjmu (a životnímu standardu). Kvůli rozdílům ve výdajích domácností napříč různými zdroji energie a rozdílům v cenových hladinách těchto zdrojů energie trpí různé domácnosti odlišnou úrovní energetické inflace (Hobijn a Lagakos, 2005). V důsledku toho jsou různé socioekonomické skupiny zasaženy rychle rostoucími cenami energií nesouměrně, a jsou tudíž rozdílně zranitelné (Adunts a kol., 2022) došli ke stejnému závěru v souvislosti s celkovou inflací).

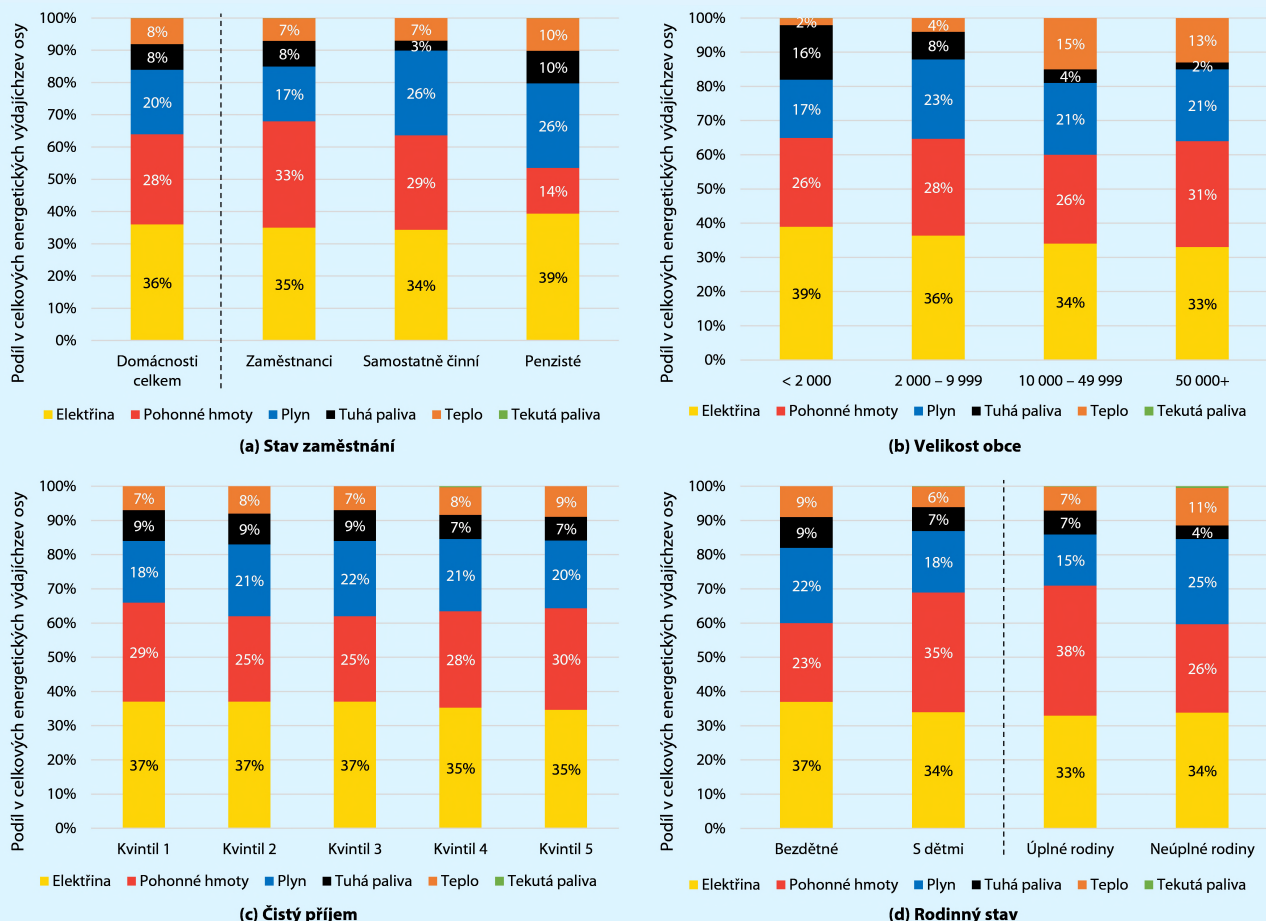
Rozdělení výdajů a cen energie na různé typy energií vede k výpočtu skupinově specifických úrovní energetické inflace (pro každou socioekonomickou skupinu). Následná analýza umožňuje kvantifikovat, které socioekonomické skupiny jsou nejvíce postiženy probíhající energetickou krizí, a představují tak vhodné kandidáty pro vládní podporu. Porozumění toho, které skupiny spotřebitelů jsou nejzranitelnější vůči cenovým šokům, umožní navrhnout obecné politiky úspor energie, stejně jako konkrétnější politiky podpory, s cílem zaměřit

pomoc účinně na nejvíce potřebné skupiny (Druckman a Jackson, 2008; McLoughlin a kol., 2012; Belaid a Rault, 2021). Informace v tomto *policy briefu* vycházejí z analýzy výdajů na energii a inflace provedené v RILSA (Mandys, 2022, připravuje se).

Hlavní zjištění

Rozdělení výdajů domácností na různé druhy energie je velmi podobné napříč různými socioekonomickými skupinami (graf č. 1). Výdaje na elektřinu, plyn a pohonné hmoty obvykle představují více než 80 % celkových výdajů na energie. Penzisté obecně utrácejí výrazně méně za pohonné hmoty ve srovnání se zaměstnanci nebo osobami samostatně výdělečně činnými (OSVČ). Domácnosti z malých obcí utrací podstatně více za pevná paliva a méně za teplo ve srovnání s velkými městy (kde je situace opačná). Z toho vyplývá, že domácnosti v menších obcích často vytápějí tuhými palivy, zatímco domácnosti ve městech využívají centrální vytápění.

Graf č. 1 Rozčlenění energetické výdaje domácností podle (a) stavu zaměstnání, (b) velikosti obce, (c) příjmu a (d) rodinného stavu v České republice (2020)

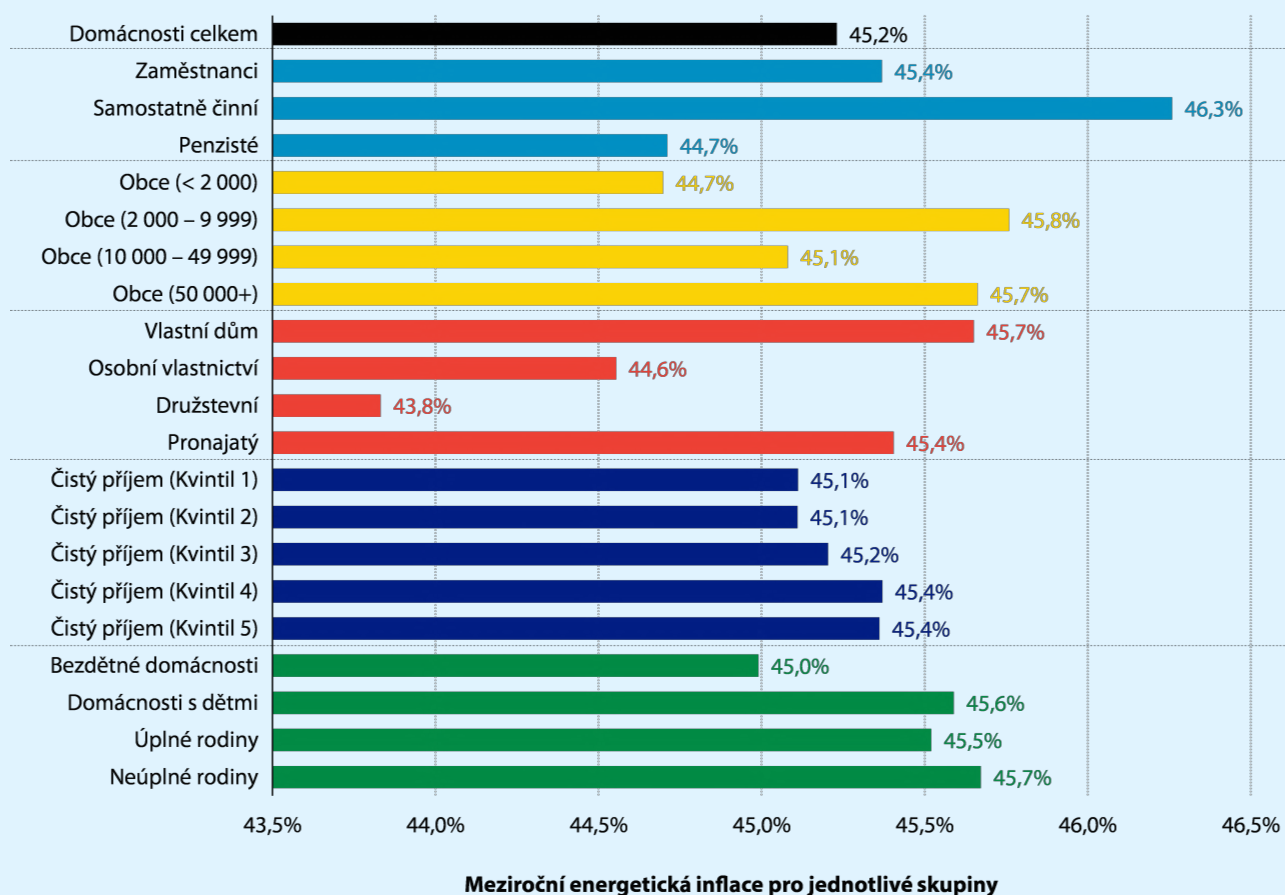
Zdroj: vlastní výpočty na základě dat ČSÚ

Procentuální meziroční nárůst cen energií podle jednotlivých socioekonomických skupin je ukázán v grafu č. 2. Meziroční inflace energií mezi červnem 2021 a 2022 dosáhla úrovně mezi 43,8 % a 46,3 %, přičemž průměrná domácnost čelila inflaci energií ve výši 45,2 %. Tato skutečnost ukazuje, že všechny socioekonomické skupiny čelí velmi vysoké energetické inflaci a rozdíly mezi skupinami z hlediska inflace jsou relativně malé. S nejvyšší inflací energií se potýkají OSVČ ve výši 46,3 %, což je však pouze o 1,1 % více než je celkový průměr. Podobně i domácnosti neúplných rodin trpí nadprůměrnou energetickou inflací, která činí 45,7 %. Na druhou stranu existuje jen malá odchylka v míře energetické inflace v rámci příjmových kvintilů a penzisté obecně čelí celkově podprůměrné míře energetické inflace.

Kvůli rychle rostoucím cenám energií přišly české domácnosti o závažnou část svého disponibilního příjmu. Průměrná

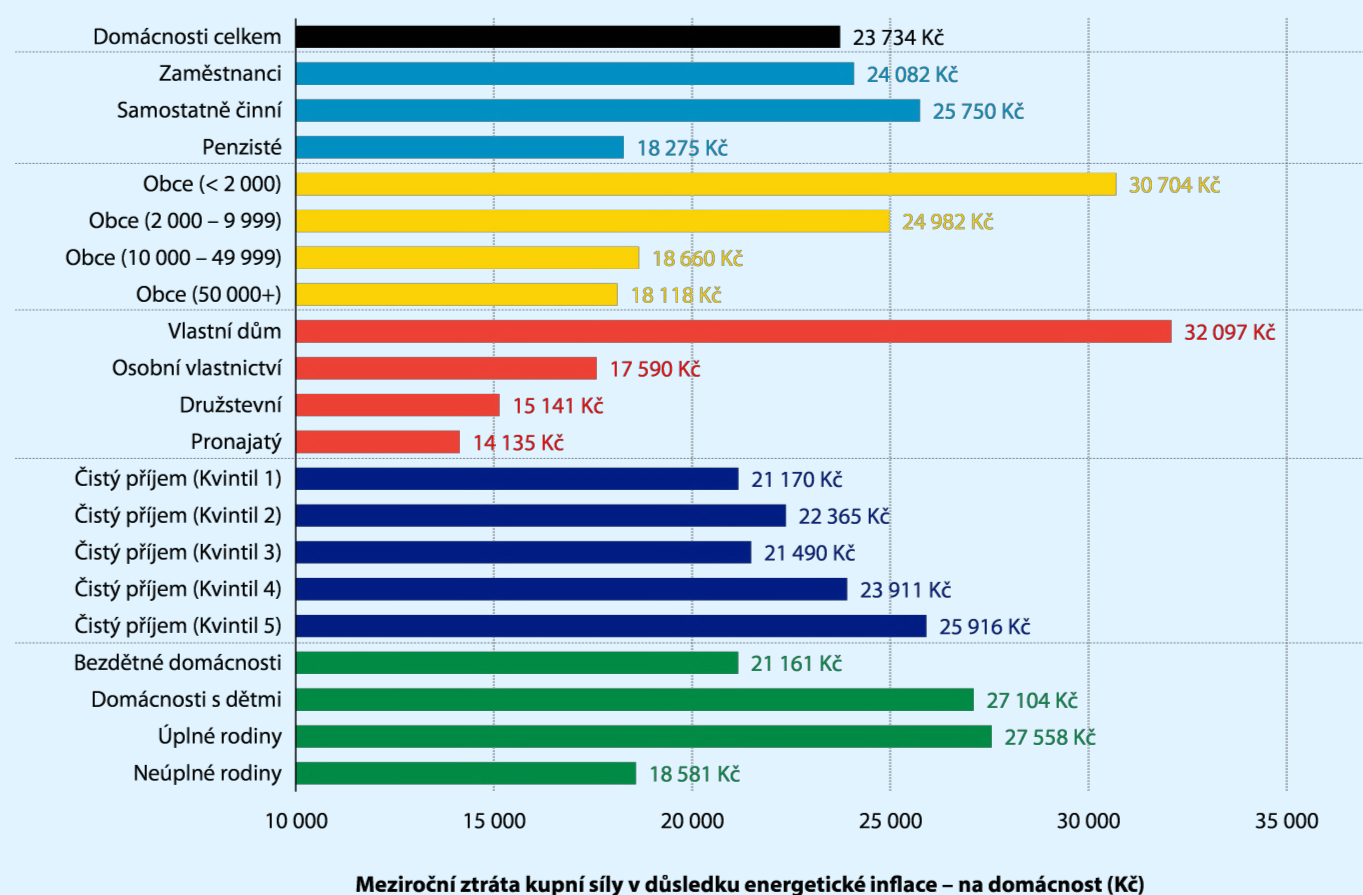
domácnost ztratila pouze v důsledku energetické inflace mezi červnem 2021 a 2022 10 016 Kč na hlavu disponibilního příjmu, což odpovídá meziroční ztrátě 23 734 Kč na domácnost (graf č. 3). Roční ztráta kupní síly různých socioekonomických skupin v důsledku inflace energií se pohybuje od 14 135 Kč do 32 097 Kč na domácnost. Jednu z nejvyšších ztrát kupní síly zaznamenaly domácnosti v nejmenších obcích (méně než 2 000 osob), a to 30 704 Kč, což je přes 50 % více než u domácností v největších městech. Nejchudší domácnosti (kvintil s nejnižšími příjmy) přišly v průměru o 21 170 Kč, a jsou tak jedny z nejpostiženějších. Pro nejchudší domácnosti je totiž ztráta 21 000 Kč srovnatelně mnohem více ochromující než ztráta 26 000 Kč pro nejbohatší domácnosti. Penzisté a domácnosti neúplných rodin ztratili v absolutních číslech relativně méně kupní síly ve srovnání s jinými skupinami, nicméně vzhledem k jejich nízkým příjmům a celkovému bohatství jsou touto ztrátou zasaženi mnohem silněji.

Graf č. 2 Procentuální meziroční nárůst cen energií podle skupin spotřebitelů – zvýšení mezi červnem 2021 a 2022

Zdroj: vlastní výpočty na základě dat ČSÚ a Eurostatu

Graf č. 3 **Meziroční ztráta disponibilního příjmu podle skupin spotřebitelů na domácnost – ztráta v Kč mezi červnem 2021 a 2022**

Zdroj: Vlastní výpočty na základě dat ČSÚ a Eurostatu

Doporučení

- Vzhledem k tomu, že každá socioekonomická skupina čelí jiné úrovni energetické inflace, a tudíž ztrátě disponibilního příjmu, měla by být vládní podpora specificky zaměřena na ty nejzranitelnější skupiny, spíše než aby se jednalo o plošnou podporu pro všechny.
- Přestože vláda schválila úsporný tarif v průměrné výši 15 000 Kč, je důležité si uvědomit, že tato částka nedostačuje k plnému pokrytí ztráty kupní síly domácností v průměrné výši 23 734 Kč vzniklé pouze v důsledku inflace energií. Vláda by proto měla spíše poskytovat selektivní podporu nejvíce postiženým skupinám, jako jsou domácnosti v nejmenších obcích a nízkopříjmové domácnosti.
- Stanovení cenových stropů energií se sice může zdát jako atraktivní řešení současné energetické krize a zvýšit prospěch spotřebitelů, pokud je nejistota poptávky nízká (Earle a kol., 2007), vláda by však měla postupovat opatrně. Stanovení cenových stropů může vést k ekonomické neefektivitě a celkovému snížení blaha spotřebitelů (Sirin a Erten, 2022); lepším řešením může být zavedení jednorázové daně z neočekávaných zisků pro energetické společnosti a banky.
- Ke snížení celkové spotřeby energie a efektivnějšímu využívání energií by měla vláda spotřebitele inspirovat ke změně chování pomocí vzdělávacích kampaní nebo kampaní zvyšujících povědomí o dané problematice (Belaïd a Rault, 2021). Podobně jako např. ve Spojeném království může česká vláda a energetické společnosti poskytovat domácnostem informace a tipy (pomocí reklam v televizi, rádiu, sociálních sítích atd.) a denně je tak vzdělávat v oblasti úspor energií.
- Změna chování může zahrnovat např. povinné zobrazování energetických štítků a certifikátů na všech spotřebičích,

aby se zlepšilo povědomí spotřebitelů o jejich energetické účinnosti, či motivaci domácností ke snížení teploty vytápění a klimatizace o 1–2 stupně (Cayla a kol., 2011; Brounen a kol., 2012).

- Ve střednědobém a dlouhodobém horizontu by se vláda měla více zaměřit na implementaci strukturálních změn a poskytnout pobídky ke zlepšení energetické stopy domů a bytů. To může zahrnovat například daňové úlevy nebo odpočty za instalaci energeticky úsporných zařízení, jako jsou dvojitá nebo trojitá skla, chytré spotřebiče a osvětlení, nebo instalaci obnovitelných technologií, jako jsou solární fotovoltaické panely, tepelná čerpadla apod. (Belaid, 2016; Taneja a Mandys, 2022).

our: Evidence from French households data. *Energy Policy*, 39(12):7874–7883.

Druckman, A. a Jackson, T. (2008). Household energy consumption in the UK: A highly geographically and socio-economically disaggregated model. *Energy Policy*, 36(8):3177–3192.

Earle, R., Schmedders, K. a Tatur, T. (2007). On price caps under uncertainty. *Review of Economic Studies*, 74(1):93–111.

Hobijn, B. a Lagakos, D. (2005). Inflation inequality in the United States. *Review of Income and Wealth*, 51(4):581–606.

Mandys, F. (2022, připravuje se). Household-specific Energy Expenditure and Inflation in the Czech Republic.

McLoughlin, F., Duffy, A., a Conlon, M. (2012). Characterising domestic electricity consumption patterns by dwelling and occupant socio-economic variables: An Irish case study. *Energy and Buildings*, 48:240–248.

Sirin, S. a Erten, I. (2022). Price spikes, temporary price caps, and welfare effects of regulatory interventions on wholesale electricity markets. *Energy Policy*, 163:112816.

Taneja, S. a Mandys, F. (2022). Drivers of UK household energy expenditure: Promoting efficiency and curbing emissions. *Energy Policy*, 167:113042.

Trading Economics (2022). Inflation rates. Trading Economics – European Inflation. Dostupné z: <https://tradingeconomics.com/european-union/inflation-rate#:~:text=Inflation%20Rate%20in%20European%20Union%20averaged%202.09%20percent%20from%202000,percent%20in%20January%20of%202015> [cit. 9. 9. 2022].

Literatura

Adunts, D., Kurylo, B., a Špeciánová, J. (2022). Inflační nerovnost v České republice. *RILSA*. Dostupné z: <https://www.vupsv.cz/download/policy-brief-vupsv-v-v-i-c-8-2022/?wpdmdl=15750&refresh=631f9ad39c15e1663015635> [cit. 9. 9. 2022].

Belaid, F. (2016). Understanding the spectrum of domestic energy consumption: Empirical evidence from France. *Energy Policy*, 92:220–233.

Belaid, F. a Rault, C. (2021). Energy expenditure in Egypt: Empirical evidence based on a quantile regression approach. *Environmental Modelling & Assessment*, 26(4):511–528.

Brounen, D., Kok, N., a Quigley, J. M. (2012). Residential energy use and conservation: Economics and demographics. *European Economic Review*, 56(5):931–945.

Cayla, J.-M., Maizi, N., a Marchand, C. (2011). The role of income in energy consumption behav-

MSc. Filip Mandys, Ph.D.

(filip.mandys@vupsv.cz) působí od května 2022 jako výzkumný pracovník v RILSA. Mezi oblasti jeho výzkumu patří energetická a environmentální ekonomie, ekonomie práce, aplikovaná ekonometrie a finance. Působí také v Evropském investičním fondu (EIF) v Lucembursku.

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons Uveďte původ 4.0 Mezinárodní veřejná licence. (<http://www.creativecommons.org/licenses/by/4.0>)

RILSA, v. v. i.
Dělnická 213/12
170 00 Praha 7

tel.: +420 211 152 711
e-mail: vupsv@vupsv.cz
datová schránka: xy9n88n
<https://www.vupsv.cz>

tým: Makroekonomické analýzy
vedoucí týmu:
Ing. Robin Maialeh, Ph.D.
robin.maialeh@vupsv.cz

© Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v. v. i.
Praha, 2022

Policy Briefs VÚPSV, v. v. i.
ISSN 2694-9482